

WAAROM IK 40 JAAR
BIEFSTUK EN KAAS AT,
EN TOEN VEGANIST WERD

Leesexemplaar

SOFIE MULDER'S

**Waarom ik
40 jaar biefstuk
en kaas at,
en toen
veganist werd**

P E L C K M A N S

INHOUD

PROLOOG		7
HOOFDSTUK 1	Een dier is geen krop sla	13
HOOFDSTUK 2	‘Mijn varkens zijn content’	25
HOOFDSTUK 3	‘Een koe eet gras en zet dat automatisch om in melk’	49
HOOFDSTUK 4	Alle mannetjes dood (over kipfilet en geitenkaas)	71
HOOFDSTUK 5	‘Maar we kopen diervriendelijk en biologisch vlees’	97
HOOFDSTUK 6	Het abattoir	113
INTERMEZZO	Over intelligentie, emoties en pijn bij dieren	135

HOOFDSTUK 7	Zit vlees eten niet in onze genen? (over de Australopithecus, hondenvlees, Schopenhauer, Dawkins en Darwin)	153
HOOFDSTUK 8	Is veganisme beter voor milieu en klimaat? En maakt het eten van lokaal en biologisch vlees iets uit?	177
HOOFDSTUK 9	Is veganistisch eten lekker? Is het gemakkelijk? En gezond?	209
HOOFDSTUK 10	Veganist = extremist	233
EPILOOG		261
DANKWOORD		267
LITERATUUR		269

*Elke tekst bracht een andere met zich mee,
elk boek leidde me naar een ander boek –
en elk boek leidde me weg van mijn vroegere ik.*

— Édouard Louis, *Veranderen: methode* (2022)

PROLOOG

Het gebeurde rond de middag. Het was een mooie dag, er hing lente in de lucht. Ik had mijn ogen dichtgeknepen en me naar de zon gedraaid. Met boeddhisme heb ik nooit iets gehad – zielenrust maakt me nerveus – maar dit was zo'n moment dat 'zen' genoemd zou worden. Lang duurde de vreugde niet. Toen ik enkele seconden later de wei betrad, sloeg de sfeer helemaal om.

Ik weet nog dat ik dacht: niet plat op de grond vallen, als die kolossen op je gezicht of op je ribbenkast gaan staan, loopt dit niet goed af. Het lukte om op mijn knieën te blijven zitten, en ik deed hard mijn best om zo luchtig mogelijk 'Help!' te roepen naar de andere vrijwilligster die op de *animal sanctuary* werkte, maar het kon de lichte paniek die me becroop niet tegenhouden. Geplet tussen het hek en een zevental bruine Duroc-varkens – zij hadden honger, ik was in hun wei gekomen met een mand vol voer, en dat was reden genoeg geweest voor hen om mij omver te lopen – dacht ik: de vrienden zullen zich een krik lachen straks. Ze zullen zeggen: je bent niet goed wijs, mens, wat had je nu gedacht, om zonder enige ervaring tussen die dieren te gaan ploeteren? Hoe is het zover kunnen komen, dacht ik ook, dat ik op dit punt in mijn leven tussen hongerige varkens van driehonderd kilo ben beland, in de modder en de stront?

Eind 2019 interviewde ik voor *De Morgen* twee Neder-

landse schrijfsters.¹ Ze hadden allebei een boek geschreven over het eten van dieren. Hun punt was hetzelfde: dieren worden op grootschalige wijze uitgebuit voor ons voedsel, en mensen hebben daar amper kennis over. De ene schrijfster was een veganist en hield een sterk pleidooi voor het stoppen met eten van dierlijke producten. De andere was geen veganist maar vond dat een mens in staat moet zijn om zelf een dier te doden als hij vlees wil eten.

Hun boeken stonden vol met feiten over het leven van landbouwdieren. Heel wat van die feiten kende ik niet, en ik was gechoqueerd. Ik heb gestudeerd, ik lees wel eens wat, en toch wist ik blijkbaar amper wat dieren moeten doorstaan voor ze als een stuk vlees, een portie kaas of een liter melk in onze koelkast belanden. Slachthuizen, ja, daar kon ik me wel iets bij voorstellen. De beelden daarvan die dierenrechtenactivisten de voorbije jaren op de wereld loslieten, hadden uiteraard ook mij bereikt. Maar hoe triest het leven is van varkens, koeien, schapen, geiten en kippen nog voor ze in het abattoir belanden, daar had ik nauwelijks een idee van.

Gechoqueerd was ik dus, en ik besliste onmiddellijk dat ik met heel dit systeem niets meer te maken wilde hebben. Ik werd veganist. Vlees had ik toen al twee jaar van mijn menu geschrapt, maar na veertig jaar zou ik van de ene op de andere dag ook nooit meer iets met vis, kaas, eieren, melk of room eten.

Aanvankelijk vond ik het zelf best fanatiek klinken. Plots zat ik in de club der veganisten. En ik hou niet eens

¹ Roanne van Voorst (*Ooit aten we dieren*) en Lidewey van Noord (*Térug naar de natuur*)

van clubs. De eerste weken waren een zoektocht. Mijn eerste zelfgemaakte veganistische maaltijd stond op 31 december 2019 op tafel. Het zag er niet uit en het smaakte nergens naar. Gelukkig was mijn gezelschap empathisch genoeg om het bord alsnog leeg te eten. Sindsdien is het met koken overigens alleen maar beter gegaan. Een chef zal ik nooit worden – wie mij kent, weet dat ik vroeger al geen keukenprinses was – maar sinds ik veganistisch eet, haal ik de potten en de pannen veel hartstochtelijker uit de kast.

Ik begon nog meer te lezen over veganisme. Ontdekte nog meer feiten die ik nooit geweten had. Tegelijk kreeg ik veel vragen van mijn omgeving, en zocht ik zelf naar antwoorden over sommige implicaties van mijn keuze. Ik besloot me grondig te gaan verdiepen in het leven van landbouwdieren en het leven van een veganist. Het resultaat daarvan is dit boek geworden.

Ik heb met boeren gesproken, met biologen, dierenartsen, klimaatdeskundigen, slachthuismedewerkers, veganistische chefs, dierenrechtenactivisten, sociologen en historici. En ik heb dus ook bij een *animal sanctuary* gewerkt. Vijf maanden lang draaide ik één keer per week mee bij Forrest & Friends in Diest. Daar worden dieren opgevangen die uit de vee-industrie komen, gedumpt werden of mishandeld zijn. Verspreid over verschillende weiden leven er een twaalfstal koeien, vier pony's, tientallen varkens en hangbuikzwijnen, geiten, schapen, kalkoenen, kippen en hanen. Duiven zitten er ook, maar die zijn uit zichzelf komen aanwaaien. Al die dieren worden elke dag gevoederd door een team vrijwilligers, en op dinsdag hielp ik mee.

Want hoe kon ik een boek schrijven over boerderijdieren als ik nog nooit een varken van dichtbij gezien had?

In mijn familie zitten geen landbouwers. Als kind kende ik het boerenleven enkel uit de boekjes die ik las. Die schattige, geromantiseerde prentjes en verhaaltjes leidden er wel toe dat ik gefascineerd was door het beroep. In de vriendenboekjes die rondgingen in de lagere school – in mijn tijd heetten ze nog ‘poëziealbums’ – schreef ik bij de vraag ‘Wat wil je later worden?’ steevast drie beroepen op, altijd in dezelfde volgorde. Lerares, boerin, fotomodel. Het eerste ben ik geworden; ik gaf tien jaar les op een middelbare school. Het laatste ben ik nog steeds in het diepst van mijn gedachten. Maar boerin zat er blijkbaar niet in. Verder dan kip Tokkie, die ik met Pasen als kuiken had gekregen van mijn grootmoeder, en de obligate konijntjes in een veel te kleine kooi (sorry Mini, Maxi en Snuffje), hebben mijn landbouwambities zich nooit ontwikkeld. Dieren hebben lang niet tot mijn inner circle behoord. Zelfs niet de twee leuke katten die een tijdje in mijn leven waren. ’s Nachts sliepen ze binnen, overdag gingen ze hun gang in de velden achter mijn huis, en hoe graag ik ze ook zag, ik wist pas echt hoe een dier onder je vel kan kruipen toen mijn hond Harriet in mijn leven kwam. Pas door haar begon ik grondiger na te denken over andere dieren.

Zoals de meeste mensen veronderstelde ik vroeger dat koeien op de wei best een goed leven hebben. Dat kippen niet veel kunnen voelen. Dat varkens er geen last van hebben om met tientallen bij elkaar te zitten in een betonnen hok. Nu denk ik dat niet meer. Hoe meer wetenschappelijk onderzoek en publieke data ik bestudeerd heb, hoe duidelijker het geworden is dat dieren geen goed leven leiden in de vee-industrie, ook al wordt het tegendeel ons voortdurend voorgespiegeld en beloofd.

Over de aanzienlijke spagaat tussen wat we met z'n allen graag geloven en de realiteit gaat het eerste deel van dit boek. Daarin vertel ik ook wat er met jonge dieren zoals kalfjes, bokjes, lammetjes en kuikentjes gebeurt (spoiler alert: niet veel goeds), hoe consumenten door slachthuizen bedrogen worden, waarom termen als 'natuurlijk' vlees in de praktijk vaak loze praatjes zijn, en of biologisch gehouden dieren dan de oplossing zijn.

In het tweede deel van dit boek ga ik dieper in op de vele vragen die ik me stelde nadat ik had besloten om veganistisch te gaan leven. Is het wel gezond? Zijn sommige aspecten van deze levensstijl niet te extreem? Is veganisme echt beter voor het klimaat? Zit vlees eten niet in onze genen? Waarom eten we wel varken, kip en koe, maar geen hond of kat? Hoeveel zin heeft het om veganist te zijn? Ga ik ooit tot de meerderheid behoren, in plaats van tot een uiterst kleine minderheid? En ben ik geen hypocriete veganist?

Wie zoals ik in de marginale club der veganisten zit, krijgt ook van anderen geregeld een spervuur van vragen op zich af. Wat je dan op je boterham eet, of je geen supplement moet nemen, dat tofu toch niet lekker is, en of de volgende stap nu dreadlocks zijn (ik ben 46, beste mensen, voor dreadlocks ben ik echt te oud). Pas op, ik snap dat. Als ik vroeger een veganist ontmoette, onderwierp ik die aan eenzelfde kruisverhoor. Maar in mijn geval ging het nog verder. Mijn vrienden zijn stuk voor stuk intelligente, empathische mensen, en toch hebben ze me bijna allemaal 'extreem' en 'radicaal' genoemd.

Nee, veganisme heeft het imago niet altijd mee, die conclusie kan ik u in deze inleiding al meedelen. Er heerst veel

onwetendheid en onbegrip over de keuze om geen dierlijke producten meer te eten. Misschien kan dit boek daar iets aan doen. Ik wens u veel leesplezier.

HOOFDSTUK 1

**Een dier
is geen krop sla**

Leesvoorbeeld

*God, wat was hij verliefd op het dier! Hij wandelde,
speelde en knuffelde ermee. Hij riep het dier en zag hoe
het op hem afstoof met een aandoenlijke golfslag van
wapperende oortjes en een roze tong uit de open bek.
Hij gaf het zonder schaamte zoentjes op de zwarte neus.
Hij liet de zijdezachte oren tussen zijn vingers glijden.
Hij keek in de oren en wreef opgedroogd traanvocht uit
de ooghoeken en inspecteerde de bek en trok teken uit de
roze huid die tevoorschijn kwam als hij de
vacht opzijduwde.*

— Sander Kollaard, *Uit het leven van een hond* (2019)

Het is een gewoonte geworden. Ik begon ermee toen ze een puppy was, en ik ben het blijven doen. Nog altijd ga ik meermaals per dag even bij Harriet liggen terwijl ze ergens ligt te slapen, en begraaf ik mijn hoofd in haar dikke witte vacht. Haar kop en haar flanken zijn ervoor gemaakt, zo lijkt het, en ze vindt het heerlijk. Althans, dat leid ik af uit het feit dat ze elke keer begint te zuchten en te knorren. Het lijkt zelfs wat op spinnen, wat raar is, want ze wordt hysterisch als er katten in de buurt zijn.

Harriet is een golden retriever en woont sinds augustus 2017 bij mij. De eerste twee jaren heeft ze me alle hoeken van mijn huis laten zien. Ik wist niets van honden, maar dacht dat ik me had ingelezen en stevig voorbereid was op haar komst. Dat draaide ietwat anders uit. Mijn stapel boeken over opvoeding en hondengedrag hielp geen moer bij deze dolgedraaide pup. Uiteindelijk is het goed gekomen: ze gedraagt zich als we op stap gaan, charmeert iedereen met haar looks en ze is het licht van mijn leven. Gedwee kan ik Harriet nog steeds niet noemen, maar een hond die als een robot kunstjes uitvoert en geen poot verzetten mag zonder dat hij een bevel krijgt van zijn baas, daar heb ik altijd van gegruwd.

Zodra ze één jaar oud was en haar gewrichten voldoende ontwikkeld waren, gingen we dagelijks minstens een uur lang wandelen. Zeker 1500 wandelingen hebben we samen dus al afgelegd, en toch spurt ze iedere dag opnieuw als een wilde hyena door de tuin naar het poortje aan de straat-

kant als ik haar wandeltuigje tevoorschijn haal. Elke keer moet ik nog lachen om dat tomeloze enthousiasme. Waar Harriet nog vrolijk van wordt: bezoek van mensen, eten, achter een balletje hollen, in het gras rollen, in de modder rollen en in plassen springen. Liefst heel vuile plassen. Waar ze erg bang voor is: vuurwerk, luchtballonnen, onweer.

De meeste mensen weten wel dat dieren blijdschap, angst, frustratie en pijn kunnen ervaren. En toch heerst er nog veel onwetendheid. Op 27 juni 2020 schreef auteur Ivo Victoria in *De Morgen*: 'Ik ben nooit erg gevoelig voor dierenleed geweest. Ik dicht dieren geen gevoelens toe en ik geloof dat er een alleraardigst filosofisch debat valt te houden over de vraag of je kan lijden als je niet weet wat lijden is.' Toen ik het las, moest ik denken aan die keer dat ik in een klein gezelschap een dierentuin bezocht. Toen we bij de pinguïns kwamen, die allemaal doodstil stonden te wachten tot een medewerker hun de dagelijkse portie vis kwam toewerpen, vroeg ik me hardop af of de dieren wel tevreden zouden zijn. Tenslotte moeten ze hier op een veel kleiner en warmer territorium leven dan ze in het wild gewoon zijn. De persoon naast me zuchtte. 'We gaan dieren toch niet vermenschlijken, mag ik hopen?' zei hij, en hij rolde net niet met zijn ogen.

Het is een argument dat vaak gebruikt wordt. Omdat het ons geruststelt. Als er een dikke muur staat tussen mensen enerzijds en dieren anderzijds, hoeven we niet te veel na te denken over hoe we honderdduizenden dieren opsluiten, slachten, in stukken snijden en opeten. Als zij amper iets weten of voelen, is er geen probleem. Maar wat als de wetenschap tot heel andere bevindingen komt? Wat

als biologen steeds meer ontdekken over de intelligentie en emoties bij dieren? En die dikke muur veel dunner blijkt te zijn dan we altijd hebben aangenomen? Wat als er helemaal geen filosofisch debat te houden valt over de vraag of dieren kunnen lijden, maar het gewoon een wetenschappelijk feit is?

* * *

Tot de twintigste eeuw was er weinig interesse in onderzoek over cognitie of intelligentie bij dieren. Dat is gelukkig veranderd. Veelvuldige experimenten van de laatste honderd jaar hebben ondertussen bewezen dat dieren wel degelijk een geestelijk leven hebben. Hoe graag we het ook geloofd hebben, de opvatting dat dieren niet meer zijn dan een automatische stimulus-responsmachine is niet meer vol te houden, zegt Frans de Waal, de Nederlands-Amerikaanse bioloog die inmiddels een wereldautoriteit geworden is op het gebied van dierlijk (en menselijk) gedrag.

Op verschillende terreinen in de wetenschap is vastgesteld dat alle hersenen van zoogdieren op eenzelfde manier functioneren. Dat ze bewustzijn kennen, doelgericht handelen, linguïstische vaardigheden vertonen en logisch redeneren. Keer op keer zijn bij dieren vaardigheden aangetoond waarvan aanvankelijk gedacht werd dat ze uniek voor de mens waren. In natuurwetenschappelijke kringen is het dualisme mens-dier dus al een tijdje aan flarden gesloten als het gaat over cognitie.

Modern onderzoek over emoties bij dieren is dan weer veel minder voorhanden. Praten over het emotionele leven van dieren was lange tijd taboe in de wetenschappelijke

wereld. Toch hebben enkele decennia van experimenten ondertussen al aangetoond dat dieren niet beperkt zijn tot slechts een aantal basisemoties, zoals tot de jaren tachtig werd gedacht. Verzoening, besef van eindigheid, rouw, angst, empathie, dankbaarheid, wraak, vergevingsgezindheid, toekomstverwachtingen, walging, rechtvaardigheid: dieren kennen het allemaal. De mens verschilt in emotioneel opzicht niet veel van andere zoogdieren, schrijft de Waal in zijn boek *Mama's laatste omhelzing. Over emoties bij dieren en wat ze ons zeggen over onszelf* (2019). Meer zelfs, hij kan niet zeggen welke emoties uniek voor de mens zouden zijn.

Wat er zoal concreet is vastgesteld over cognitieve en emotionele vaardigheden bij dieren, leest u in het intermezzo van dit boek. Daar ga ik wat dieper in op enkele wetenschappelijke experimenten.

Dat er nog niet zo heel lang een consensus bestaat over het feit dat dieren intelligente en voelende wezens zijn, is eigenlijk best verwonderlijk. Want we weten al sinds Charles Darwin dat de mens een dier is, en dat we een gemeenschappelijke evolutionaire achtergrond hebben.² In zijn boek *De afstamming van de mens* onderbouwt Darwin in 1871 zijn visie dat de mens evolutionair verwant is aan andere zoogdieren. Ten eerste op fysiek vlak: 'Het is algemeen bekend dat de mens is gebouwd volgens hetzelfde algemene type of model als andere zoogdieren. Al de beenderen van zijn skelet kunnen worden vergeleken met overeenkomstige beenderen van een aap, vleermuis of

² Met Darwin in het achterhoofd is het juister om te spreken over 'mensen' en 'niet-menselijke dieren', maar voor het leesgemak gebruik ik toch de term 'dieren' in dit boek.

zeehond. Zo is het ook met zijn spieren, zenuwen, bloedvaten en ingewanden. De hersenen volgen dezelfde wet.'

Maar ook de mentale vermogens zijn vergelijkbaar, schrijft hij. 'Zonder twijfel voelen dieren, evenals de mens, plezier en pijn, geluk en misère. Geluk wordt nooit beter getoond dan door jonge dieren, zoals puppy's, katjes of lammeren, wanneer zij samen spelen, zoals onze eigen kinderen.'

Aan de hand van talloze amusante en leerrijke experimenten betoogt Darwin in *De afstamming van de mens* dat dieren in veel opzichten niet verschillen van mensen: ze kunnen liefhebben en jaloers zijn, ze willen bemind worden, ze houden van goedkeuring en lof, kunnen schaamte voelen, grootmoedigheid tonen, woedend zijn, van opwindning genieten, aan verveling lijden, verbazing voelen, en aandachtig zijn. Ze hebben een geheugen, zegt Darwin, ze kunnen dromen terwijl ze slapen, en bezitten het vermogen om te redeneren. Hij geeft voorbeelden van dieren die elkaar diensten bewijzen, gevoelig zijn voor het leed van een soortgenoot, werktuigen gebruiken, communiceren, zelfbewust zijn, en zin voor schoonheid hebben.

Meer dan 150 jaar later is dit allemaal toch nog niet goed doorgedrongen. Dieren kunnen niet voelen, menen we, en wie dat toch zegt, doet aan antropomorfisme. Het is een houding die je anti-darwiniaans zou kunnen noemen. Misschien getuigt ze ook van angst. Want wat zegt het over de unieke positie die we de mens hebben toegekend als die mens helemaal niet zo uniek blijkt te zijn?

Wij zijn een dier dat voortdurend ontkent een dier te zijn, schrijft de Britse researcher en schrijver Melanie Challenger in haar boek *Het dier in ons*. Dat dieren op een an-

dere manier denken en handelen dan wij, of andere behoeften hebben, doet er eigenlijk niet toe. Zelfs het feit dat wij over taal beschikken, maakt dieren niet wezenlijk anders dan wij, stelt Challenger.

Taal kan dan wel helpen om emoties te bespreken of te onderscheiden, maar vormt er niet de basis van, zegt ook Frans de Waal. Want emoties zijn ook te ervaren zonder woorden. 'Ik geloof steeds meer dat alle emoties waarmee wij vertrouwd zijn op de een of andere manier terug te vinden zijn bij alle zoogdieren, en dat zich alleen variatie voordoet in de details, de uitbreidingen, toepassingen en intensiteit.'

Iedere academicus die toch twijfelt aan de diepgang van dierlijke emoties, zo voegt hij er fijntjes aan toe, zou een hond in huis moeten nemen. Stellen dat dieren empathie hebben, of toekomstplannen kunnen maken, betekent overigens niet dat je aan antropomorfisme doet, zegt de bioloog nog. Wie dat argument gebruikt, verzet zich tegen de darwiniaanse inzichten. Voor de Waal getuigt het van een verlangen om de scheiding tussen mensen en dieren hoog te houden, en de dierlijkheid in mensen te ontkennen. 'Maar de verwerping van de overeenkomsten tussen mensen en dieren vind ik een groter probleem dan de aanname ervan.'

Dat is een conclusie die kan tellen. Als de wetenschap heeft aangetoond dat er in cognitie en emoties geen fundamentele verschillen bestaan tussen dieren en mensen, dan moeten we ons afvragen of de manier waarop we dieren behandelen de juiste is. Niet alleen huisdieren. Ook kippen, varkens, koeien, konijnen, schapen en geiten. Want – *newsflash* – ook landbouwdieren zijn dieren.

Alleen weten we over hen veel minder. Het aantal studies naar cognitieve capaciteiten en emoties van boerderijdieren is flink ondervertegenwoordigd in vergelijking met het aantal studies bij ‘andere’ dieren. Wat verrassend is, aangezien de mens ze op immense schaal houdt: elk jaar worden wereldwijd 80 miljard landbouwdieren geslacht voor hun vlees. Ter vergelijking: eind 2022 zal de wereldbevolking uit 8 miljard mensen bestaan.

* * *

Voor ik veganist werd, had mijn hond Harriet me al doen nadenken over het eten van andere zoogdieren. Ik denk dat het in 2018 was dat ik besliste om vlees voorgoed van mijn bord te bannen. Ik kon het voor mezelf niet meer verantwoorden om varken en koe te eten terwijl ik tot veel in staat zou zijn als iemand Harriet opzettelijk kwaad deed. Over zuivel, zalm en kabeljauw stelde ik me toen weinig vragen. Ik weet nog dat ik tijdens die periode in het gezelschap van een vegetariër zei: ‘Ach, zo’n zalm, die kan toch niet veel last hebben van gevangen en gedood worden?’ Toch wel, zei de vegetariër, maar verder argumenteren deed ze niet. Het was een gezellige avond, er zaten nog andere mensen aan tafel, en waarschijnlijk dacht ze: ik zal de sfeer maar niet verpesten. Zonder er verder mijn hoofd over te breken genoot ik verder van de vis, die op excellente wijze was bereid.

Onderzoek naar vaardigheden van vissen staat nog maar in zijn kinderschoenen. Toch weten we al een en ander. Want het is niet omdat vissen koud en glibberig zijn of geen zachte pels hebben om ons in te palmen, dat ze

geen intelligente en emotionele wezens zijn. Of dat ze geen pijn kunnen voelen. Integendeel, zo concludeert de wetenschap steeds vaker. Ook daarover vertel ik meer in het intermezzo.

* * *

Boer Wim, over wie u in het volgende hoofdstuk meer leest, zei het tegen mij. En hij was niet de enige boer van wie ik het hoorde. ‘Een krop sla voelt misschien ook pijn als hij uit de grond getrokken wordt. Dan mogen we niks meer eten.’ Ik had hem net gezegd dat varkens intelligente dieren zijn, en dat ze zich kapot vervelen als ze hele dagen in een hok moeten zitten. Het voorbeeld van de sla is een argument dat vaak gebruikt wordt tegen veganisten. Maar het argument is niet veel waard.

Mensen en andere zoogdieren beschikken over nociceptoren, ook pijnreceptoren genoemd: zenuwuiteinden die pijnlijke prikkels detecteren. De neocortex, een deel van de hersenen, zorgt er vervolgens voor dat de pijn ook gevoeld wordt. Vogels en vissen beschikken niet over een neocortex, maar wel over een andere, soortgelijke structuur waardoor ze pijn kunnen ervaren. Planten hebben dit niet.

Niettemin is er een tak in de wetenschap die zich steeds meer focust op hoe planten en bomen communiceren en leven. Monica Gagliano bijvoorbeeld zegt dat planten beschikken over perceptie, leerprocessen, geheugen en bewustzijn. Ze is professor in de evolutionaire ecologie aan verschillende Australische universiteiten en publiceert over cognitie van planten. Haar werk is interessant maar

controversieel, en het gros van de wetenschappers is het erover eens: planten missen elke anatomische structuur die vergelijkbaar is met de complexiteit van het menselijke of dierlijke brein. Om van bewustzijn te spreken – en dus ook om pijn te kunnen ervaren – moet voldaan zijn aan een aantal criteria, en de organismen die aan deze criteria beantwoorden zijn gewervelden (inclusief vissen), geleedpotigen (zoals insecten, kreeften en krabben) en koppotigen (zoals octopus en andere inktvissen). Aangezien planten geen neuronen en hersenen hebben, is de kans nihil dat ze over bewustzijn beschikken, concludeert een aantal wetenschappers in de paper ‘Plants Neither Possess Nor Require Consciousness’ uit 2019.

Ook Frans de Waal stelt dat het te ver gaat om te beweren dat planten pijn kunnen voelen. Weliswaar merken ze veranderingen in hun omgeving op – zoals licht, regen of geluid – en reageren ze daarop, maar dat wil niet zeggen dat ze die veranderingen ook ervaren. Spreken over bewustzijn van een organisme zonder dat het hersenen heeft, daar trekken de meeste wetenschappers een grens. Planten, zwammen, kwallen, oesters en mosselen kunnen wellicht geen pijn voelen, is de teneur in de biologie. Zoogdieren, insecten, krabben, kreeften en vissen kunnen dat wel.

Een mug is geen varken, en een fruitvlieg is geen koe, maar het zal duidelijk zijn: een landbouwdier is zeker geen krop sla. Sla knort niet als je ertegenaan gaat liggen. Geeft niet over als hij weer eens iets heeft opgegeten wat op straat lag. Zwaait niet met zijn staart als je thuiskomt. Likt zijn jongen niet schoon. Krijst niet als hij op een vrachtwagen geladen wordt. Rolt niet door de modder, komt niet met zijn snoet aan je snuffelen als je eten bij je hebt, hoeft niet

verdoofd te worden tijdens een ingreep bij de dierenarts. En hebt u sla al ooit zien vragen om geaaid te worden?

Bij Forrest & Friends zag ik hanen minutenlang met dichtgeknepen ogen op de schoot van een vrijwilliger zitten terwijl hun veren werden gestreeld. Ik merkte hoe de geiten en de schapen kopjes kwamen geven als je in hun wei kwam, ook als je geen eten bij je had. Ik zag hoe varkens – net als honden – knorrend van plezier op hun rug gingen liggen, vier poten in de lucht, als er mensenhanden over hun buik wreven.

Het mag duidelijk zijn: op basis van wat de wetenschap de voorbije decennia heeft ontdekt over intelligentie, emotie en pijnervaringen, is er geen enkele reden om die eigenschappen wel toe te schrijven aan mensen en niet aan dieren.

Jammer genoeg gebeurt het wel. Voortdurend. Overal. Dat is niet onbegrijpelijk. In de eerste plaats omdat de kennis hierover geen gemeengoed is. Maar vooral: wanneer we dieren als dingen beschouwen, kunnen we ze zonder veel scrupules in grote aantallen bij elkaar stoppen in een hok, vetmesten, naar het slachthuis brengen en hun lichaamsdelen op ons bord leggen. Door dit mentale trucje blijven we gespaard van een moreel dilemma.

Maar hoe hard we ook proberen om blind te blijven voor de feiten, ze zijn er wel. Wie de wetenschap over het geestelijke en emotionele leven van dieren als basis neemt, kan de manier waarop we met landbouwdieren omgaan niet langer rechtvaardigen.

HOOFDSTUK 2

**‘Mijn varkens
zijn content’**

Leesexemplaar

*Er was een tijd, niet eens zo lang geleden, dat varkens
niet gerespecteerd werden. Behalve dan door andere
varkens. Ze leefden hun hele leven in een wrede,
duistere wereld.*

— uit de film *Babe* van Chris Noonan (1995)

Boerin Els: ‘Elke dag lees je dezelfde onzin in de krant. Dat een boer slecht met zijn beesten omgaat. Dat schaalvergroting niet goed is voor dierenwelzijn. Je wordt beoordeeld zonder dat mensen weten wat er precies speelt op een boerderij. Neem nu het couperen van staarten van biggen. Mensen hebben daar direct een mening over.’

Boer Wim: ‘Ik ben ook voor dierenwelzijn. Honderd procent.’

Boerin Els: ‘Daar zijn we allemaal voor. Als je je dieren niet wilt verzorgen, moet je geen boer worden.’

Ik: ‘Maar hoe kan het couperen van staarten, het onverdoofd castreren of het knippen van tanden gerijmd worden met dierenwelzijn?’

Boer Wim: ‘Als Gaia propagandabeelden verspreidt van een varken dat ondersteboven wordt gehouden terwijl het gecastreerd wordt, is dat totaal geen realistisch beeld.’

Ik: ‘Hoe doen jullie het dan?’

Boer Wim: ‘Wij gaan rond in de stal en kijken welke biggetjes aan het drinken zijn bij de zeug. Terwijl ze drinken wordt het staartje gecoupeerd en ondertussen direct dichtgebrand aan de onderkant. Die biggetjes drinken gewoon door. Ze merken niet eens dat er iets gebeurt.’

Ik: ‘En het castreren?’

Boer Wim: ‘Dat gebeurt ongeveer op dezelfde manier. Ze hebben er geen last van. Ja, een big krijst, maar een big krijst nu eenmaal heel snel, gewoon al als je hem vastneemt. De meeste biggen krijsen trouwens niet, en hup-

pelen na de ingreep gewoon terug naar het moedervarken om verder te drinken. Ik krijg niet uitgelegd aan de mensen dat biggen minstens evenveel zouden afzien van het spuitje om ze verdoofd te castreren dan van het onverdoofd castreren. En als je ze niet castreert, beginnen ze te vechten.’

Ik: ‘Varkens zijn intelligente dieren, ze vechten en bijten in elkaars staart omdat ze met te veel in een te krappe ruimte zitten waar ze niks te doen hebben en waar ze hun instincten niet kunnen volgen.’

Boer Wim: ‘Er is hier een kinderboerderij in de buurt waar vier varkens op een heel grote weide zitten, zij verstoppen ook de zwakste van de groep. Akkoord, staartbijten is een uiting van stress, maar stress kan zoveel oorzaken hebben. Warme dagen of koude nachten kan bij varkens al tot stress leiden. Of als de samenstelling van het voer anders wordt, of als er een zijn poot bezeert. Varkens zijn groepsdieren, ze willen geen zwakke of zieke dieren in hun groep en dus gaan ze die aanvallen. Pas op, als je ze te klein zet, heb je inderdaad problemen. Maar wij zetten ze al groter dan wettelijk verplicht is. En ze zitten proper. Mijn varkens zijn content.’

Boerin Els: ‘Varkens zijn intelligente dieren, zegt u. Maar mensen zijn dieren te veel aan het vermenselijken. Onze varkens zitten hun hele leven in een stal en zijn nooit buitengekomen. Als we dat als mens bekijken is dat inderdaad erg. Maar iets wat je nooit gezien hebt en waarvan je niet weet dat het bestaat, dat kun je toch niet missen? Een hond die urenlang in een bench moet zitten overdag, of een kat die niet buiten mag omdat ze te duur is, dat vind ik pas dierenmishandeling.’